

SÊ KLASÎKÊN ME YÊN NENAS: MELA HESEN Û QASIM Û MELA ŞEMS OUR THREE UNKNOWN CLASSICS: MOLA HASAN, QASEM, MOLA SHAMS

Tehsîn Îbrahîm DOSKÎ*

Article Type: Research Article // Gotara Lêkolînî
Received // Hatîn: 17.11.2022
Accepted // Pejirandin: 26.11.2022
Published // Weşandin: 30.11.2022
Pages // Rûpel: 161- 174

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Citation/Atîf: Doski, Tahsin İbrahim (2022). Sê Klasîkên Me Yên Nenas: Mela Hesên Û Qasim Û Mela Şems, *Kurdiname*, no. 7, p. 161-174

Kurte

Ev xebat, li dor sê klasîkên me yên nenas dizivrit û armanç jê ew e ku xwendevan bi van her sê şa'iran agehdar bit. Ew jî ev in: Mela Hesên û Qasim û Mela Şems. Dîroka wan her sêyan bo berî nîva yekê ji sedsala hijdeh dizivire. Ji ber ku şî'rên wan di destnivîsekê da hatîne dîtin di nav kitêbxaneyê Mela Xelîlê Sêrtî da hebûye û aşkera ye ku Mela Xelîl li nîva du yê ji sedsala hijdeh û nîva yekê ji sedsala nozdeh jiyaye. Heta evro jî çu zanînen berfireh derbareya jîyan û serhatîya van her sê şa'rên me yên klasîk di destê me da nîn in. Em nizanin ew ji kîj deverê ne û bi durustî li çu dem jiyane. Belê şî'rên wan bi kirmancîyeka zelal in û mijarên wan xweş û aşkera ne û zimanê wan yê şî'rî, bi hêz e. Li ber çavan e ku ew hindêk şa'irên jêhatî bûne.

Kilîtbêje: Kurdî, Klasîk, Molla Hesên, Molla Qasim, Molla Şems

Abstract

This study mediates among three of our unknown classic poets, and its purpose is to inform the readers about these three poets who are Hassan, Qasim and Shams Mullahs. The history of all three dates back to the first half of the eighteenth century. Since their poems were available in a manuscript derived from library of Mela Khalil Serti, it is clear that Mela Khalil lived in the second half of the eighteenth century and the first half of the nineteenth century. Even now, we do not hold extensive knowledge about the life and achievements of these three classical poets; hence, it is not clearly known where they are from and when exactly they lived. However, their poems are clear, their themes are flamboyant and obvious, and their poetic language is significant. In sum, It is obvious that they were some talented poets.

Keywords: Kurdish, Classic, Mola Hasan, Mola Qasem, Mola Shams.

Destpêk

Di dîroka edebîyata Kurdî da hêşta gelek nav û berhem mayne em pê agehdar nebuwîne, ji ber ku ew di nav berperên destnivîsên kevn da mayne veşartî, û hêşta wan ronahî nedîtîye, û di kitêba xo da ya bi navê (Baxê Îrem) hatîye çapkirin, me behsê komeka klasîkên Kirmanc kirîye, ji wan yên li serdemê Osmanîyan jiyane û hindêk ji berhemê wan gihiştîye me û aşkera ye ku ji bilî wan klasîkên me navên wan di kitêba xwe ya jêgotî da înayn, gelek edîb û şa'irên dî jî hene hêşta em bi jîn û berhemê wan agehdar nebuwîn û li vêrê dubare dê bêjim: Karekê fer û giring li ser vekolerên me evro heye ew jî gerîyana li dûv nivîştok û destnivîs û perkên kevn e yên li kitêbxaneyên cuda cuda heyn, bo hindê da ew bi ser wan dur û mirarîyan helbibin yên zana û edîbên me li paş xo hêlayn. Guman tê da nîn e evî karî

* Lêkolîner, tahsin.doski92@gmail.com, Kurdistan-Iraq.

westîyan û zehmeteka zêde pê divêt, ji ber ku destnivîs û berhemê zana û edîbên me di kitêbxaneyên giştî û yên taybet da dibelavin û hemî li cihekî yan çend cihan nehatîne komkirin.

Di gotara xwe ya vê carê da ez dixwazim navê sê klasîkên di yên Kirmanc li ser wê listeyê zêde bikem ya ku me di (Baxê Îrem) da çêkirî, ev her sê şa'ire jî li serdemê Osmanîyan jiyabûn û dîroka wan her çu nebit bo berî pitir ji dused salan vedgerîyêt û mixabin çu zanîn di der heqa wan da di dest me da nînin.

Jêdera Me bo Wergirtina Şi'ra Mela Hesên û Qasim

Di seredana xo da bo bajarê Sêrtê li meha Tebaxa sala 2021 demê em bûyîne mêvan li mala hevalê xo mamosta D. Macid Sevgîlî me destnivîseka hêja di kitêbxaneyê wî da dît ku ji paşmayên kitêbxaneyê bapîrê mezinê malbata wan zana û şa'irê navdar Mela Xelîlê Sêrtî bû. Dîroka nivîsîna vê destxetê çend salekên kêm ji dîroka bûna Mela Xelîl kevintir e, ji ber ku ew wekî ji çend cihekan aşkera dibit di navbera salên 1161 heta 1163 mişextî (beranber 1748-1750 z.) hatibû nivîsîn û aşkera ye ku bûna Mela Xelîl li sala 1164 yan 1167 mişextî bû.

Çar kitêb di vê destxetê da hene û her çar bi 'Erebî ne, ew jî eve ne:

1- Şerha Qesîdeya Burdeyê ya Îmamê Biweysîrî, li dûmahîyê hatîye nivîsîn ku ew li sala 1161 bi destê Yasîne kurê Mihemedî hatîye nivîsîn û li perê di dûv da şî'reka Kirmancî ya Mela Hesên di gel hindekê ji şî'ra Ehmedê Xanî ya bi çar zimanan heye.

2- Şerha Qesîdeya Emaliyê ya Xelîlê kurê 'Elaê Buxarî, li dûmahîyê hatîye ku ew li sala 1163 li Mizgefta Şêxan li Hîzanê hatîye nivîsîn û li perê piştî wê du haşîye bi xetê Mela Xelîlê Sêrtî hene li dûmahîya ya yekê hatîye: Xelîlê kurê Huseynî ew li Miksê nivîsîye (ah- ji derdê mirinê û haletên wê û ah- ji derdê 'işqê), li dûmahîya haşîya duwê hatîye: Xelîlê ew li Westanê nivîsîye û ji vê diête zanîn ku Mela Xelîl (belkî bo feqiyatîyê) demekî çûbû Miksê û demekî çûbite Westanê jî.

3- Kitêba (Simre alfoad lima fih min lize qilub al'ibad alraiqa 'en alxil wal'inad) û ew şerheka 'Erebîye li ser hindek gotinên Îmam 'Elî -Xudê jê razî bit- û li dehmena berperan gotinên îmamî bi şî'r û bi zimanê Farsî yên hatîne wergêran û li dûmahîyê hatîye nivîsîn: Ev kitêbe bi destê Yasîne kurê Mihemedî li Hîzanê li Medresa Dawûdîyê hatîye nivîsîn li sala 1163 û haşîyek li ser vî perî heye tê da hatîye: Mela Feyzullahê Xoşebî bo Mewlana Mela Yasîne Miksî nivîsîye. Ji vê diête wergirtin ku nivîserê vê desxetê Mela Yasîne Miksî ye û piştî hingî fetwayek li dor kirina nivêjê li goristanê heye li dûmahîyê hatîye: Xelîlê kurê Huseynî li Hîzanê ew nivîsîye.

4- Kitêba (Nisir allî min kilam Emîr Elmomnîn 'ilî 'ilî tirtîb hiruf althcî), di dehmena vê kitêbê da hijmareka haşîyeyên 'ilmî hene bi xetê Mela Melîlê Sêrtî ne jê diête zanîn ku wî ew li van cihan nivîsîne: Hîzan, Miks, Westan. Belê mixabin Mela Xelîlê çu dîrok li bin haşîyeyên xo nedanayne.

Li dûmahîya vê destxetê şî'ra Qasimî ya Kirmancî bi destê Mela Xelîl hatîye, wekî dê behs jê keyn.

Mela Hesên û Şi'ra Wî

Yekem şa'irê me divêt behs jê bikeyn navê wî (Mela Hesen e) ew ê dîroka wî bo berî pitir ji sêsed salan dizivirit û me got: Pitir ji sêsed salan ji ber ku şî'reka wî ya Kirmancî di desxeta Mela Yasînê Miksî da hatîye ewa dîroka wê -wekî me gotî- bo sala 1161 mişextî (beranber 1748 z.) dizivirit. Piştî Mela Yasîn ji nivîsîna kitêba Şerha Qesîdeya Burdeyê xilasbûyî, wî şî'reka Kirmancî nivîsiye û li serî dîyar kirîye ku ev şî're ya Mela Hesen e.

Hêjayî gotinê ye ku eve ne cara yekê ye ev şî're diête belavkirin û behsê vî şa'irî diête kirin, belkî berî nuke du mamostayan ev şî're weşandîye:

Yê yekê: D. Mes'ûd Kitanî bû, dema wî li sala 1998 ev şî're di hejmara (28) da ji kovara (Peyv) li Dihokê weşandî.

Yê duwê: Se'îd Dêreşî bû, demê ev şî're di kitêba xwe (Kelhên Ava)¹ da belavkirî.

Van her du mamostayan aşkera kirîye ku ev şî're ya kesekê bi navê (Hesen e), belê wan jî nezanîye kanê ev Hesene kî ye û kengî jiyaye lê tiştê nû yê di vê nusxeya me da heyî -ji bilî hindek cudahîyan di naveroka şî'rê bi xo da- ew e ev nusxe bo me aşkera diket ku ev Hesene Mela bûye û dîroka wî her çu nebit bo berî sala 1748 z. dizivirit.

Hêsta çu zanîn li dor jiyân û serhatîya vî şa'irî di dest me da nîn in, û em nizanîn kanê ew xelkê çî derverê bûye û Kirmancîya wî gelek ya xoş û zelal e û wî ev şî'ra xo li ser wezna behra (remelê) danaye û di mijara evîndarîyê da vehandîye, behsê 'îşqa xo bo dilberê diket û wê nexoşîya wî ji hecr û fîraqê dîtî.

Mela Hesen di vê şî'rê da dibêjît:

'Aşiqê sergeşte hal im dil reva canan ji min
Lew mudam ez her dinalim tên hizar efxan ji min
Sebr û 'eql û hoş û taqet têk kirin talan ji min
Ew perî herdem ji bê rehmî dibît pinhan ji min
Yarebî canan tu bîne yane bistîn can ji min
Yarebî rûhan tu bîne yane bistîn rûh ji min

Remz û naz û awiran 'alem seraser kir xerab
Min ji ber daxa evînê cerg û mêlak bûn kebab
Têt ji derdê dûrîyê min xûn ji çavan bê hesab
Çûbû seyranê direngî bû şehê 'alî cenab
Yarebî canan tu bîne yane bistîn can ji min
Yarebî rûhan tu bîne yane bistîn rûh ji min

Agirê narê fîraqê têk wicûda min bihat
Yar bi halê min nizanî lew qe naket iltîfat
Her nezer daye reqîban dilbera şêrîn sîfat
Em qe nayêne xîyalê lew direngî bû nehat
Yarebî canan tu bîne yane bistîn can ji min
Yarebî rûhan tu bîne yane bistîn rûh ji min

Bê qîrar im ez ji şewqa gerdana teşbîhî 'ac

¹ Kelhên Ava, Weşanxaneya Sipîrêz, Dihok, 2005, rp. 234-236.

Min birîn xoş nabin er luqman bi xwe lê ket 'îlac
Xatra canan 'ecaib nazika mislî zucac
Bê sebeb terka me kir çû da bi exyaran rewac
Yarebî canan tu bîne yane bistîn can ji min
Yarebî rûhan tu bîne yane bistîn rûh ji min

Dil ji min bir nagehan wê dilbera nazik beden
Lew di milkê xurbetê dana me ez naçim weten
Ey seba weqtê seher her bêje wê serwa çemen
Her dinalît û diket zarî dibêjî ha Hesên!
Yarebî canan tu bîne yane bistîn can ji min
Yarebî rûhan tu bîne yane bistîn rûh ji min

Qasim û Zêmara Wî

Duyemîn şa'irê me navê wî (Qasim e), ew ê heta evro şa'reka wî ya bi tinê bi ber çavên me keftî. Bi rastî çu zanîn li dor jiyana wî di dest me da nîn in. Ev şa'ra wî li dûmahîya destnivîsa Mela Yasînê Miksî hatîye belê ew bi xetê Mela Xelîlê Sêrtî ye wekî li dûmahîyê hatîye nivîsîn, em nizanîn kanê Mela Xelîl ev şa're li sala çendê bo xo nivîsiye, belê wî li dûmahîya şa'rê ev îbarete danaye: (nimqih Xilîl fî qisbe Kifrî) ye'nî demê ew li devera Kufrayê wî ev şa're nivîsiye û aşkeraye ku (Kufra) devera Şêrwan e ewa nuke ser bi wîlayeta Sêrtê ve.

Ji vê çendê diête zanîn ku şa'irê me Qasim yan divêt berî Mela Xelîlê Sêrtî jiya bit yan her çu nebit divêt ew hevçaxê wî bit û eve hindê digehînit ku dibit Qasim ji kurên sedsala hejdeyê zayînî bit.

Qasimî ev şa'ra xwe di rûdaneka nexweş da çêkirîye ew jî mirina du kesan bûye navê yekî 'Ebdillahe û yê dî Ehmed e, yek kurê wî ye û yê dî birayê wî ye. Egera mirina wan ji vê şa'rê naête zanîn, belê aşkera ye ku ew pêkve yan li demekê nêzîk mirîn û ji ber karesata mirina wan şa'irî hest bi êş û nalînê kirîye û dinya di çavan da tarî bûye lew li dûmahîya her beytekê ew vê gotinê dubare diket: (Wey dilê min wey dilo) û belkî wî di vê şa'ra xo da ji layê ruxsarî ve çav li şa'reka Feqîyê Teyran kir bit ewa li dûmahîya her beytekê ew dibêjît: (Ay dilê min ay dilo).

Li hindêk cihên kêr ji vê şa'rê xet yê xweş nîne û ez ji rakirinê yê piştrast nebûyme û belkî beyta yekê jî ji vê şa'rê ya bi nivî bit.

Di vê şa'rê da Qasim dibêjît:

Ketme ber jana fîraqê
Wey dilê min wey dilo

Ketme ber wec'a birînan
Melhem û derman neînan
Ez ji kû bînim hekîman
Wey dilê min wey dilo

Hingî hekîm bên vî demî
Luqman bi xwe kit melhemî
Nabît dewayî elemî
Wey dilê min wey dilo

Dilkul im mame ferîde
Ho li min têşin werîde
Min beden bûyî qedîde
Wey dilê min wey dilo

Dilkul im mame (bi) xwîn e
Her li min têşin birîn e
Çi bikerim derman tu nîne
Wey dilê min wey dilo

Çi bikerim derman nemaye
Ev birîn bû ji nik Xuda ye
Wî li min kirbû qezaye
Wey dilê min wey dilo

Ev birîn bû di pê qezayê
Ma dibî xweş bi dewayê
Baqî ye hetta lîqayê
Wey dilê min wey dilo

Ev birîn bû li ser fuadê
Ma dibî xweş bi kîtabê
Baqî ye hetta turabê
Wey dilê min wey dilo

Ev birîn qewîn bi dom e
Hestîyêd min kirne kome
Qet dibî li mislê min lome
Wey dilê min wey dilo

Min birîn jê ne li karin
Pir bi êş û her dijwan
Hêstîrêd min xûn dibarin
Wey dilê min wey dilo

Hêstîrêd min pir bi kel tên
Min ji dil ah û xezel tên
Nalînêd min sed 'emel tên

Wey dilê min wey dilo

Hêstirêd min tèn di gavê
Mislê cobarê di avê
Bê kuran dunya min navê
Wey dilê min wey dilo

Ruhnîya dîtir bira bû
Ew di qelbê min çira bû
Ya rebî ev xem te dabû
Wey dilê min wey dilo

Heta qiyam nakem ji bîr e
Min ji kû têtin beşîre
Bişareta qelbê kesîr e
Wey dilê min wey dilo

Qismetê min kir melûlî
Hîstrêd min tèn ...
Min ji qelbê kul diforî
Wey dilê min wey dilo

Min ji qelbê kul diforin
Wec' û êşê min dizor in
Hîvî û ommêd didûr in
Wey dilê min wey dilo

Hîvî û ommêd wiha ye
'Emûdê min êk ...
Quwet û taqet nemaye
Wey dilê min wey dilo

Quwet û taqet cuda bû
Rahet û sebr nemabû
Ruhnîya min 'Ebdila bû
Wey dilê min wey dilo

Ev fîraqe bê hedde
Suht li min qelb ...
Fehkê dilê min bo Ehmed e
Wey dilê min wey dilo

Hingî dikem fikr û mitale

Sûreta dîtinê 'ewale
Ya rebî xêr key meale
Wey dilê min wey dilo

Qasimî qîsmet di xeman da
Vê birînê ew kewan da
Guhtina wî di dil kulan da
Wey dilê min wey dilo

Qasimî xem bûne qîsmet
Daîma bi hicran û furqet
Qet nedî asan û rahet
Wey dilê min wey dilo

Tu binêr çerxê çî lê kir
Tehlîya dî jî ku lê kir
Ruhnîya qelbê xwe rêkir
Wey dilê min wey dilo

Ez diçim dewrê dixwînim
Her dema kêlan dibînim
Sed hizar daxan diçînim
Wey dilê min wey dilo

Mela Şems û Şi'reka Wî

Dîsa ji paşmayê kitêbxaneyê Mela Xelîlê Sêrtî keşkoleka hêja heye, komeka mezin ya şî'ran bi Kurdî û 'Erebî û Farsî tê da hatîne qeydkirin û hindek ji wan şî'ran yê çend şa'irekên me yê klasîk in. Wekî: Melayê Cizîrî û Melayê Bateyî û Ehmedê Xanî û Mela Xelîlî bi xwe û hindek jî şa'irên nenas in ku bo cara êkê ye navên wan bi ber çavên me dikevin.

Di kitêba xo (Baxê Îrem) da me behsê vê keşkolê bi firehî kirîye û hindek şî'r jî me jê veguhastîne² û di vê gotara xo da şî'ra şa'irekê me yê dî yê nenyas dê li ber destê xwandevanan danim ew jî Mela (Şems e).

Mela Şems (belkî Şemsî jî bit) klasîkekê dî yê Kirmanc e yê em çu ji jîn û serhatîya wî nizanîn lê divêt ew berî Mela Xelîlê Sêrtî jiya bit ji ber ku şî'reka wî di keşkola Mela Xelîlî da hatîye.

Ev şî're li ser wezna behra (hezeca heşt tefîleyî) ya hatîye çêkirin û dibit ew ya kêmbit ji ber ku nasnavê şa'rî li dûmahîyê nehatîye û tiştê berçav di vê şî'rê da ew e: Şa'ir peyva (nêv) û (av) bi şêweyê (nêw) û (aw) nivîsîye, lew dibit ew xelkê wê deverê bit ewa dikefte navbera Kirmanc û Soran da.

Li destpêka wê nasxî nivîsîye: (Mela Şems Rast) paşî deqê vê şî'rê hatîye:

Du'aya me selama heq ji nûra lutfê rehmanî

² Orjînalê vê keşkolê niha di destê mamosta Dr. Macid Sevgili da ye.

Muzeyyen bî muresse' bî li tac û textê sultanî

Ela ey şahê mehmûdî mebîne bî li qelbê we
Ke ommîde ji feyza we eme geşta zimistanî

Nezer kin hûn û teqşîme ti nêwa seyyd û 'ebdan
Ku da geştî li cebheynê bi coşê şewqê hasanî

Ji te badam û hem filfil ji goşt û roxen û kişmiş
'Esel ba sifre ew pêşkêr dused kefçik di şîlanî

Bixûr û fiştik û şem' û kilabê saz hem mutrib
Reşîş û hem şemaldan û bixûrdankê şahanî

Ji te qeysî û paloz û birnc û atmik qehwe
Titûn û şerbet û finde xuşab û hebbê rummanî

Di kelafe aş hîzm be xisûsa tebsîyê mencil
Libasê meclisê bînin ji behra cûd û ihsanî

Di we xidmetkar kuştî bîn bi fincan û bi qeylûnê
Ji te şewq û sefa bîtin bi teb'ê xanê xaqanî

Ji me nar û pif û awe bi dest û kefçikan xwarin
Dikêşîn em cefaya xo ji naçarî bi nadanî

(1) Kelhên Ava, Weşanxaneyê Sipîrêz li Dihokê, sala 2005, bip 234-236.

ملاسره فرمايد
 عاشق گشته حالم دل رفا جانان زبون
 لودام از درد نام بين زار افغان زبون
 صبر و عقل و هوش و طاقت تک کون تالان زبون
 او پر بر دم ز بي رحمی ديت پنهان زبون
 يار تي جانان تو بينه يانه بسطن جانان زبون
 يار قد و جان تو بينه يانه بسطن جانان زبون
 زه نواز و اوران عالم سکر گز گز
 من زبرد اغا افغچه جو کو ميلاک يون کيل
 نيشه در دي دوری من خون زجانان به
 جو بر سران در تي پو شنه علي حبیب
 يار بي جانان تو بينه يانه بسطن جانان
 آو شاري فرقي تیکه وجود من بهک
 ياز جهان من ترانه لوقه ناکت التفات
 هر نظر و آيد رقيبانه و لبر استه ضفارت
 ام قه نايينه خيال لود و رنگی پونهان
 يار تي جانان تو بينه يانه

خانقرا بد سوارا خاکی حال
 فاکت عمر نه سوارا خاکی حال
 ده و ناله مدلم شد ز وقت ماه و سال
 سکر نيشه فاکت و کيسن چون اولشدر حال
 دین و ایزد بوم ز نيشه من نما عذر و حال

انشکر نه فزادی انش روحی فی الجسد
 لشکر غمها تو ملکی دم ویرانه کرد
 داده کلام پاک با هم بهترم سندان مدد
 و اتارانه ز بیغ عقل و دین و ملک و مال

طالع همی ناله غمی شاعه سزی فی الملا
 نشسته جای و صالم چون حبیب کل بلا
 یوسفه سن دیوانی اولدن نولدی جان ای دلا
 یان ز نوغه عشو یک دانه حبیب چاق غزال

با جنبی شجرت عجز است متوالما
 بویچه دلون عرض قلمر حاجی جانان
 هلاک مانع نغز الوصل جیب من نصیب
 و درم جوق ایگه سندان اوز کم بوق جوق کرب

بجز فرم از نشوقا کوردن شیب علاج
 من برین خوشنابن ارفغان جو کیک علاج
 خاطر جانان عجائب ناز کاشل علاج
 به سب تو کامه کوچ و ابغبارن علاج
 بار تی جانان تو بینه یانه
 دل ز من با کههان وی دلبرانک بدن
 لود ملکی غم نه د لمانه از ناچم وطن
 ای صبا وقت سحر هر سوز و سوز کس
 هر دو نالینت و کشت از زور و سوز کس
 بار تی جانان تو بینه یانه

لا ايمان لمن لا امان له • لا غنى لمن لا فضل له **حرف اليباء** ياتيك ما قد ركد
 • يعمل النمام في ساعة فتنه اشهر • يزيد الصدق في العزم بطلبك الرزق كما
 • تطلبه • يامن الخائف اذا وصل الى ما خافه • يصير امر الصبوا الى مراده • يبلغ
 المرء بالصدق منازل الكبار • يتود المرء قومه بالاحسان اليهم **يا سني**
 القلب راحة النفس • يعد الرجل

بمصاحبة العبد تمت
 النسخة المسمية بنثر اللالي
 من كلام علي كرم الله وجهه

متروك النبع صلى الله عليه وسلم مصحف سجاده تسبيح قبا سواك
 مشط عصه حصير ابريق نعلين واذا كتب هذه ووضع في البيت

زيد في المال والبركة والامن

قال ابو هريرة
 ان البيت الذي يتلى فيه كتاب
 الله اشيع باهله وكثير خيره وحضرة
 الملائكة وحضرت من الشياطين وان البيت الذي
 لا يتلى فيه كتاب الله ضاق باهله وقلي خيره وخربت منه الملائكة
 وحضرته الشياطين
 احياء العلوم مقام من المدون
 والصوم ونلاوة القرآن احياء العلوم
 في القضا وينصين اليه السواك
 كرم الله وجهه ثلاث نيزون
 فلك اعلى

قوله نعم الله نعمته وتقدر لمن يسمع بقصتهم من اهل الكتاب والحجاب القوار في قد خاطبه
 من لم يرو ولم يسمع فانه صار مثلي في التعجب الى الذين خرجوا من ديارهم كانت قرة اسمها داراني المرون
 وقيل واسط وقع بها الطاعون فخرجت طائفة فهلكوا اكثر من بقي في القرية وسط الذين خرجوا فلما ارتفع
 الطاعون رجعوا سالمين فقال الذين بقوا كان الحجاب اجزم منا ولنا وقع الطاعون ثانيا لخرجنا الى ارض
 الاوقاء فيها نادى الطاعون من قابل فخرجت فامت اهلها حتى نزلوا واديا يتبعون في النجات وهم الذين
 حذرهم فنادى ملائكة من اسفل الوادي واخرجوا اعلاه ان موتوا فما توجعوا كما نزلت الاق او اربعة الاق
 او ثلثون او سبعون لقا فقال لهم الله موتوا فما توجعوا ثم احياهم للمع ليعلموا ان الموت لا ينفع باللا
 يمكن ايمن تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بؤرة من بؤرة واعلم ان الطاعون اما ان يورم حار حتى يحصل منه
 ام يمما ويقتله على بهيل الاكثر او على حية لانه لا يورم الا من طعن ارجل او ايدى او اذن او يمسحون بالحق
 باثنية او غير هاتين هذين منهم اكثر لخلق سيما القحان واما الهباء فهو عبارة عن فساد الهوائ

ات

طائفة من النباتات وطائفة من الحيوانات الى ما هو محال وخير
بالنسبة اليهما واعتباد اهل تلك الديار برؤية الانبياء وتلك الا
شجار وتعداد لطائف الكلام في هذا المدائح كذا كاري شوائف الكمال
في ذات الممدوح مما يكلدونه الاقدام ويعجز الاحلام والادويةام بقدر
بالاعتناء فصحاء ارباب البراعة فكيف يصير بالثناء مقول من هو
قائل بقلد البضاعة ولا اطيع ثناء قد مر حاصله لانه فوق ما يحكى
بآيات ام كيف يحصر ما اوقطار حيا ولم يتصفا ذام

بعد آيات ولحمد لمن بيده التوفيق والسيرو

بعونه التلفيق والتجوير والصلوة على

حبيبه خير المرسلين وآله وصحبه

الطاهرين اجمعين

يا ارحم الراحمين

قد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب بحمد الملك الوهاب الغافر لمن
ندم وتاب ويطئن بلا عنم الاباب على يد العبد الضعيف
ذو الجرم النخيف والجرم الكشيف بسا ابن المسم بللم تبد الثقيلين
خدا يا بللمز كناهي من والدين نصفه بحسن بنحو ونصفه بحسين
قابلت بالتمام شرح مدح خير الانام بعون الملك العلام

اما لظول جسمها في موضع كالماء والتراب المتعفن او الجارية على الارض الرديئة او الاجسام والنبات السمية او الحبوب
 المنتمية الى المعقنة ولا يخلط بالجزء والاذخر الكائنة في الصخر والعقيق والبراز العفنة وينتقل بالرياح
 العاصفة الى المواضع الرطبة القابلة للتعفن وربما يتولد في باطن الارض انجرت ردة سميت ونحو ذلك والظواهر
 به الهواء والماء وحدها يتغير الروح للحيوان ويفسده وديلفك الهواء فوار لحيوانات الزكية كما
 لحيوانه المعقنة والغراب فاذا تحلقت بهت الهواء فقروا الى البراري وقلل الجبال والصحارى طبعها وعقلا
 ونوعا ما طبعها فلا يلدن اقل طبعها من اللقلق والغراب اما عقلا ونوعا فلا تلقد بايديها الوا تهلكت روعه عن النبي
 صل اذ اريتم طاعونا في موضع فقروا في قلا الجبال ولا يدخلونها لكونها سارية فماذا ذكرناه طريقة الحكم الطبيعية
 واما على قانون الشرع فهو علة سماوية مشرطة بعادة ارضية وروح نطفة الانا فاذا كثرت انكثرت تعقنت لتطفة
 على وجه الارض تعلق بها ارواح كمينه سماوية وبها يخفى مناج فروع الارض بل كل الحيوانية وبأيديهم رياح و
 يسبون ويضربون من تعقنت اخلطه بامر الله وازنه ومنهم من لم يظهر انما الطعن في الظاهر بل يفتي بان
 وهذا الصنف قد ما يخلص الاما شاء الله هذا بحسب الخاصية كما ان قلة المطر من خاصية منع الزكاة **ببيت**
ابونا يد از من ركوة واز نانا فتد وانا ندر جهمان فاذا اراد الله حلول لخطه ونزول قهره وغضبه في قطر من
 اقطار الارض او تخرب في موضع او اهلاك طائفة او جماعة امر الله هذه الارواح لا هلاكه قرية او بلدة او ناحية
 فيدل الذين ظلموا قولا غير الذي قيل لهم فانزلنا على الذين ظلموا رجزا من السماء بما كانوا يفسقون و
 هذه الارواح جنود الله وعساكوه اذا اراد اهلاك طائفة ارسلها اليهم مسانق هذه الارواح في عالم البرزخ ومثال
 وتقتفهم في عالم الملك واعيانهم واصحاب النفوس الزكية كالقسيان والرجال والنساء من اهلا الصفاء **قد**
 يشاهدون بصور مختلفة وغيرهم في المجلس الذي يرفعكم فيه لا ترون منهم قولا وهذا يد صريح على انهم
 في عالم المثال اذ مقتض الحس السليم لا ينبغي ان اهلا فاذا تفتنت نزول غضب الله وحلول قهره فعليك
 بالفرج وابتاء والدخول فيها والا فانك متجبر الله مستكبر على امره لعدم الميالات بشدة **ببيت**
 ووفور قهره والفرار مما لا يطا ومن سنن الانبياء والكرالين والاولياء الموثرين المحكمين اما اذا
 هجت العلة وهدت البلية فلا يجوز الخروج عنها التلا يتعدى هذه البلية الى غيرها من البلاد والا
 بنية **تفسير** حسام الدين من اردون مقدم المذنب الخبير خليل عبد ملا الجليل في قصبة وطان

مکاشفای رست
دعا بامه سلاما صق ز نور لید لطف رسانی
مهربانی مرصع بی لجاج و تخت سلطانی

الکای شاه محمودی مبینی بی قلبی وه
که اهدا ز فیضاته اهدا سازستانی

نظر کنی هون و تقسیم تنوا سپید و عیدان
کو داکشته بجه مبینی چو کوش شوق باستانی

ژنه بادام و بهم قهقلر کو کشت روغن کشانی
عسل با سفون او پیشکس دو صد کنگولک دشیلائی

بخور و فشک و شمع کلاب ساز هم مطرب
ریشش و هم شمال دان بخورد انک شایانی

ژنه قیس و بالوز برنج و انک قهوه
نتون و شربت و فنده خوشا بجه رمان

دکلا و آتش بهنم بیله خصوصاً تبس منجل
لباس مجلبه پیاپی رجه اجود و اوصافی

دوه خدمت کار کشته بهنم بفتیان و بقیلون
ژنه شوق صفا بیانی بطبع خان قاطع قانی

ژمه نار و پیغ آوه بدست و ننگی کن حواری
دکیشین ام جفا یافوز ناچار بنادانی

کتبه بر وجه بیداریان همه ملایم و در میان
 از کوه بیدار و وی دلی من وی دلو
 بنکی حکیم بدین روی تمام بخت ملامت
 تا بخت روای لای وی دلی من وی دلو
 دل کام مانه فریده هر من تیشین و ریده
 من بون جوی قدیده وی دلی من وی دلو
 دل کام مانه خویند هر من تیشین بون
 چیکرم در مان تو نینه وی دلی من وی دلو
 چیکرم در مان ز مایه ای بین بوز که خوی
 وی من کو بو قضا به وی دلی من وی دلو
 افسردن بودی قضای مادی خوش به داوی
 باقیه حقایق وی دلی من وی دلو
 افسردن بودی قضای مادی خوش به کتابی
 باقیه حقایق وی دلی من وی دلو
 افسردن بودی بد و عیب دمن گز که کوم
 قطره دین ملایم من لود وی دلی من وی دلو
 من بیدار و نینه لکان بیدار بیدار زوان
 بایستردن خون دهارن وی دلی من وی دلو
 بایستردن دمن بیدار بیدار بیدار بیدار بیدار
 ناله دمن صد عمل تین وی دلی من وی دلو
 بایستردن دمن تین دکانه مثل جوار وی دلی من وی دلو
 کتبه بر وجه بیداریان همه ملایم و در میان